

Käräjäoikeuden menettely sakon muuntorangaistusasioissa

ASIAN VIREILLETULO

Oikeuskanslerin tietoon saatettiin syksyllä 2022, että Satakunnan käräjäoikeus ei olisi vuosina 2019-2022 ilmoittanut Oikeusrekisterikeskukselle (jäljempänä: "ORK") tekemistään lukuisista sakon muuntorangaistuspäätöksistä ja että ORK:n käräjäoikeudelle oikaistavaksi ilmoittamia muuntorangaistuspäätöksiä ei olisi oikaistuna palautettu käräjäoikeudesta ORK:lle. ORK:n ilmoittamien tietojen mukaan tällaisia asioita olisi ollut yhteensä 77.

Ryhdyin tutkimaan asiaa omana aloitteenani.

SELVITYS

Asiassa on hankittu tietoja Satakunnan käräjäoikeudesta ja ORK:sta.

Satakunnan käräjäoikeus on myös antanut siltä erikseen pyytämäni selvityksen, johon sisältyy käräjäoikeuden virkamiesten erillisiä selvityksiä sekä käräjäoikeuden nykyisen laamannin lausunto. Laamanni toteaa lähettäneensä selvityspyyntöni tässä päätöksessä käsiteltyjen tapahtumien aikana käräjäoikeudessa toimineelle laamannille, mutta tämä ei ole lausunut asiassa.

ORK on lisäksi antanut omasta menettelystään siltä pyytämäni selvityksen, johon sisältyy varsinaisen selvityksen lisäksi ORK:n nimenomaisia kannanottoja käräjäoikeuden selvityksessä esitettyihin seikkoihin ja väitteisiin.

Sekä asiassa hankitun alustavan selvityksen että käräjäoikeudelta ja ORK:lta pyytämieni erillisten selvitysten sisältöä selostetaan jäljempänä.

RATKAISU

Lähtökohtia

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002, jäljempänä "sakon täytäntöönpanolaki") 32 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen on ilmoitettava muuntorangaistuksen määräämistä koskevasta ratkaisustaan ORK:lle siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Sakon täytäntöönpanosta annetun valtioneuvoston asetuksen (789/2002, jäljempänä "sakon täytäntöönpanoasetus") 16 §:n 1 momentin mukaan käräjäoikeuden on muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian ratkaistuaan lähetettävä vahvistetun kaavan mukainen ilmoitus asetuksen 3 §:n 1 momentissa säädetyn ajan kuluessa ORK:lle. Viimeksi mainitun momentin mukaan käräjäoikeuden on lähetettävä asetuksen 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu ratkaisuilmoitus ORK:lle kultakin kuukaudelta ennen seuraavan kuukauden 15. päivää.

Sakon täytäntöönpanoasetuksen 16 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuimen ilmoitus ratkaisusta on lähetettävä myös sakon täytäntöönpanolain 33 §:ssä säädetystä oikaisusta. Ilmoitus oikaisusta tehdään sakon täytäntöönpanoasetuksen 16 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuun ratkaisuilmoitukseen, jos sitä ei vielä ole ehditty lähettää. Sen jälkeen tehdystä oikaisusta on viivytyksettä lähetettävä ORK:lle jäljennös oikaisua koskevasta ratkaisusta.

Rikoslain 8 luvun 10 §:n 3 momentin mukaan sakon muuntorangaistus raukeaa, jollei sen täytäntöönpano ole alkanut kolmessa vuodessa lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä.

Valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Käräjäoikeuden menettely

ORK:lle saapumatta jääneet päätökset

ORK toimitti oikeuskanslerinvirastoon alustavina tietoina täytäntöönpanopäällikkönsä 8.9.2022 päivätyn viestin, jonka liitteenä oli hänen Satakunnan käräjäoikeudelle 13.6.2022 lähettämänsä viesti sekä sen kaksi liitetiedostoa. Ensimmäisessä liitetiedostossa oli ORK:n tietoihin perustunut Satakunnan käräjäoikeuden puuttuvia muuntorangaistuspäätöksiä/oikaisupäätöksiä koskeva luettelo, jonka täytäntöönpanopäällikkö oli toimittanut myös käräjäoikeuteen 13.6.2022. Luettelosta ilmeni kutakin muuntorangaistusasiaa koskevan henkilön nimi ja asian käsittelypäivä sekä milloin mahdollinen oikaisupyyntö oli lähetetty ORK:sta käräjäoikeuteen.

Täytäntöönpanopäällikön viestin toisessa liitetiedostossa oli kerrottuja päätöksiä koskeva listaus (jäljempänä: "ORK:n listaus"), josta edellä mainitussa luettelossa olleiden tietojen ohella ilmeni, miten ja milloin ORK oli ilmoittamansa mukaan lähettänyt kärjäoikeudelle muuntorangaistuspäätösten toimittamista koskevia tiedusteluja/oikaisupyynnöjä. Listauksen mukaan näitä tiedusteluja/oikaisupyynnöjä oli lähes kaikissa tapauksissa. ORK:n listaukseen oli lisäksi kirjattu kunkin muuntorangaistuksen mahdollinen vanhentumisajankohta. ORK:n listaukseen sisältyi kaikkiaan 77 muuntorangaistustapausta.

Oikeuskanslerinvirastoon on lisäksi hankittu Satakunnan kärjäoikeuden aiemman laamannin 8.9.2022 lähettämä viesti ORK:n täytäntöönpanopäällikölle tämän kärjäoikeudelle 13.6.2022 lähettämään viestiin. Kyseisen myös oikeuskanslerinvirastolle tiedoksi lähetetyn viestin liitteenä on kärjäoikeuden selvitys, jonka otsikkona on "Satakunnan kärjäoikeuden puuttuvat muuttopäätökset 7.9.2022".

Kärjäoikeus on kirjannut mainittuun selvitykseen tiedot siitä, milloin ORK:n listaukseen sisältyvät puuttuvat muuntorangaistuspäätökset oli kärjäoikeuden mukaan jo lähetetty ORK:lle tai tultiin lähettämään. Selvityksen mukaan muutamissa tapauksissa ei ollut mahdollista selvittää varmaa lähetyspäivää tai varmuutta ylipäätään päätösten lähettämisestä ei ollut mahdollista saada.

Käytettävissäni olevan selvityksen valossa ORK:n listaukseen sisältyvissä 77 tapauksessa on tarkemmin yksilöidysti tapahtunut seuraavaa.

Suurimmassa osassa tapauksista (62 kpl) kärjäoikeus on todennut, että päätökset on lähetetty ORK:lle neljässä erillisessä kirjepostilähetyksessä. Kärjäoikeus on lisäksi ilmoittanut kunkin lähetysten nimenomaisen päivämäärän, joka on ollut varsin pian päätösten tekemisestä. Kärjäoikeus on korostanut, että päätökset on lähetetty samassa kirjekuoressa kuin muuttopäätökset samana päivänä käsitellyn yhden tai useamman muun henkilön sakoista, joita koskevat päätökset kuitenkin ilmeisesti ovat menneet perille ORK:een. ORK on omassa selvityksessään selostamin perustein kiistänyt nämä kärjäoikeuden väitteet. Näissä tapauksissa muuntorangaistukset eivät sinällään ole rauenneet ennen kuin niitä koskevat kärjäoikeuden päätökset ovat ORK:n mukaan sille sittemmin myöhemmin saapuneet.

Muista tapauksista (15 kpl) viidessä muuntorangaistus on rikoslain 8 luvun 10 §:n 3 momentin mukaisesti rauennut ennen kuin sitä koskeva kärjäoikeuden päätös on saapunut ORK:lle. Kolmessa näistä tapauksista muuntorangaistuspäätös/oikaisupäätös on kärjäoikeuden mukaan kuitenkin lähetetty ORK:lle asianmukaisesti varsin pian päätösten tekemisen jälkeen. ORK toteaa sen sijaan selvityksessään, että nämä päätökset ovat saapuneet vasta raukeamisen jälkeen. Yhdessä mainituista viidestä tapauksesta kärjäoikeus kuitenkin toteaa tehneensä oikaisupäätöksen vasta syyskuussa 2022 eli usean ORK:n sille lähettämän oikaisupyynnön jälkeen.

siten, että päätös on saapunut ORK:een vasta muuntorangaistuksen raukeamisen jälkeen. Viimeisessä mainituista viidestä tapauksesta käräjäoikeus on esittänyt syitä sille, miksi se ei aikoinaan ollut oikaissut muuntorangaistuspäätöstä.

Kahdessa tapauksessa muuntorangaistuksen oikaisupäätös on ORK:n mukaan saapunut sille niin myöhään, että täytäntöönpanovaiheelle ei ole jäänyt riittävästi aikaa ennen raukeamista. Toisessa näistä tapauksista käräjäoikeus on sinällään esittänyt syitä sille, miksi päätöstä ei alun perin ole oikaistu. Toisessa tapauksessa käräjänotaari ei käräjäoikeuden mukaan alun perin ole havainnut päätöksessä virhettä, joka olisi pitänyt korjata. ORK:n mukaan käräjäoikeus on kuitenkin sittemmin oikaissut päätöstä ORK:n tekemän uuden tarkistuspyynnön jälkeen.

Yhdessä tapauksessa käräjäoikeus on sinällään tehnyt oikaisupäätöksen vasta usean ORK:n lähettämän oikaisupyynnön jälkeen ja muuntorangaistuksen raukeamispäivän jo mentyä, mutta rangaistu henkilö oli ORK:n mukaan kuitenkin maksanut muuntosakon ennen raukeamispäivää.

Varmistusta yhden muuntorangaistuspäätöksen ja kahden oikaisupäätöksen lähettämisestä ORK:een ei käräjäoikeuden mukaan ole mahdollista enää selvittää. Oikaisupyynnot on ORK:n listauksen mukaan kuitenkin lähetetty käräjäoikeuteen näissä tapauksissa muutama vuosi ennen päätösten saapumista ORK:een. Eräässä muussa tapauksessa käräjäoikeus toteaa tehneensä oikaisupäätöksen vasta syyskuussa 2022 eli hyvin pitkään ORK:n lähettämän oikaisupyynnön jälkeen. Eräässä toisessa tapauksessa kyse on käräjäoikeuden mukaan ollut virheellisestä haasteesta, mutta ORK:n käsityksen mukaan sille ei ollut aikoinaan ilmoitettu tästä käräjäoikeuden toteamana ajankohtana.

Kahdessa viimeisessä tapauksessa käräjäoikeus on ilmoittamansa mukaan lähettänyt muuntorangaistuspäätökset asianmukaisesti ORK:een varsin pian päätösten tekemisen jälkeen. ORK:n käsityksen mukaan käräjäoikeus ei kuitenkaan ole lähettänyt päätöksiä ilmoittamanaan ajankohtana.

Arviointi

Sakon muuntorangaistusten täytäntöönpano on osa rikosoikeudellista järjestelmää. ORK:n on täytäntöönpanoviranomaisena saatava tieto sakon muuntorangaistuspäätöksestä tai sen oikaisupäätöksestä voidakseen ryhtyä sitä koskeviin täytäntöönpanotoimiin.

Käytettävissäni olevan selvityksen valossa Satakunnan käräjäoikeus on ORK:n listauksen 77 tapauksesta kolmessa tehnyt muuntorangaistusta koskevan oikaisupäätöksen vasta hyvin pitkään ORK:n sille lähettämien oikaisupyyntöjen jälkeen. Kahdessa näistä tapauksista muunto-

rangaistus oli rauennut oikaisupäätöksen saavuttua ORK:lle liian myöhään. Pidän näitä käräjäoikeuden laiminlyöntejä lähtökohtaisesti vakavina, vaikka kyse ei käytettävissäni olevan selvityksen valossa ole ollut rangaistujen henkilöiden vahingoksi tapahtuneista laiminlyönneistä.

Käräjäoikeuden mukaan muutamissa tapauksissa ei ole ollut mahdollista selvittää varmaa lähetyspäivää tai varmuutta päätösten lähettämisestä ylipäättäen ei ole ollut mahdollista saada. Muutamissa tapauksissa käräjäoikeus on ilmoittanut perusteita päätösten tekemättä jättämiselle. En ole katsonut aiheelliseksi ryhtyä enemmän arvioimaan näitä käräjäoikeuden ilmoittamia perusteita.

Kaikissa muissa tapauksissa käräjäoikeus on ilmoittanut lähettäneensä muuntorangaistuspäätöksen tai sitä koskevan oikaisupäätöksen asianmukaisesti ORK:lle. ORK on sinällään sen selvityksestä ilmenevin tavoin todennut, etteivät päätökset ole saapuneet käräjäoikeuden ilmoittamina ajankohtina, vaan selvästi myöhemmin.

Käräjäoikeus on yleisesti kertonut menettelykäytännöistään muun ohella seuraavaa.

Käräjäoikeus on lähettänyt muuntorangaistuspäätökset ORK:een kirjeitse ja mukaan päällimmäiseksi on laadittu lähete -sivu, josta on ilmennyt lähetyksessä mukana olleet päätökset. Lähetteen laatiminen on ollut vain sihteerien välillä periytynyt työtapa. Työtapaerona on ollut, talentaako sihteerit tekemänsä lähetteen itselleen vai poistaako hän lähetteen luonnin jälkeen.

Käräjäoikeuden mukaan tähän pohjautuen on voitu todeta, että osa ORK:n listauksessa luetelluista muuntorangaistuspäätöksistä on lähetetty ajallaan, kun luotu lähete on ollut sihteerillä edelleen tallessa. Käräjäoikeus toteaa, että kaikki sihteerit eivät ole säilyttäneet lähetteitä, koska näin ei ole tarvinnut tehdä. Käräjäoikeus myöntää, että näin ollen ei voida jälkikäteen varmistua, ovatko kaikki päätökset lähteneet ajallaan.

Käräjäoikeuden mukaan ORK:n lähettämiä oikaisupyynnöitä ei myöskään ole dokumentoitu tai säilötty käräjäoikeudessa. Käräjäoikeuden mukaan käräjäsihteerin tehtävänä on ollut viedä oikaisupyyntö muuntoasiaa käsitelleelle käräjänotaarille (tai toiselle notaarille, mikäli ensiksi mainittu ei enää työskentele käräjäoikeudessa) arvioitavaksi. Mikäli oikaisu tehdään, lähetetään päätös ORK:lle. Työtapana on ollut liittää kirjeeseen ORK:lta saapunut oikaisupyyntö, jotta ORK:ssa olisi helppo kohdentaa, mihin oikaisupäätös liittyy, mutta tästä ei ole ollut käräjäoikeudessa kirjallista ohjeistusta. ORK:n listauksen tapauksissa käräjäoikeudella ei ole edellä todetulla tavalla tietoa, että lähetteitä olisi tallennettu, eikä käräjäoikeus näin ollen voi varmuudella vastata, miten kyseiset oikaisupyynnöt on käsitelty. Mikäli käräjänotaari on katsonut oikaisupyynnön aiheettomaksi, eikä muuntorangaistuspäätöstä ole muutettu, on sihteerin tehtävänä ollut vastata ORK:n oikaisupyyntöön vapaamuotoisesti.

ORK:n tiedusteluihin on puolestaan työtapana ollut vastata kirjepostilla, mutta myös sähköpostitse, jos asiaa käsitellyt sihteerit on varma (aikanaan luotu lähete tallennettu), että on samaan tiedusteluun vastannut jo aiemmin. Tällöin on voitu lähettää pyydetty päätös uudelleen sähköpostitse tiedoksi.

Käräjäoikeus ei myöskään ole dokumentoinut ORK:lle lähetettyjä sähköpostiviestejä. Käräjäoikeuden mukaan sähköpostin pienen kapasiteetin vuoksi sihteerit eivät ole myöskään pystyneet lähetetyissä viesteissä säilyttämään vanhoja viestejä. Uudelleen lähetykset ovat koskeneet ainakin tiedusteluja yksittäisistä päätöksistä, jotka käräjäoikeudesta on jo aiemmin lähtenyt muiden kyseisenä päivänä muunneltujen päätösten kanssa ORK:lle. Edellä mainituista syistä ajankohtaa uudelleen lähetyksille ei ole pystytty osoittamaan.

Käräjäoikeus on nähdäkseni sinällään uskottavasti kertonut menettelytavoistaan sakon muuntorangaistusten käsittelyssä. Kysymyksiä herättää kuitenkin muun ohella se, että ORK:n on puolestaan uskottavasti todennut, että käräjäoikeuden muuntorangaistuspäätöksiä ja niitä koskevia oikaisupäätöksiä ei ole saapunut ORK:lle käräjäoikeuden ilmoittamina ajankohtina ja ORK on kertomansa mukaan lähettänyt useita tapauksiin liittyviä tiedusteluja käräjäoikeudelle. Tapausten lukumäärä herättää niin ikään kummastusta. Käräjäoikeuden mukaan suurin osa päätöksistä (62 kpl) on tosin toimitettu ORK:lle neljässä erillisessä kirjepostilähetyksessä, joten varsinaisten postilähetysten lukumäärä on olennaisesti pienempi kuin ORK:n listauksesta ilmenevä yksittäisten tapausten kokonaismäärä (77 kpl).

Kun käräjäoikeus kertoo ilmoittaneensa päätöksistä ORK:lle lähettämällä päätökset kirjepostilla, kuten tavanmukainen menettelytapa näissä asioissa on ollut, ei päätösten toimittamiseen liittyviä kysymyksiä ole mahdollista aukottomasti selvittää käsillä olevassa jälkikäteisessä arvioinnissa. Viime kädessä kyse voi olla myös ongelmista kirjepostin perillemenossa.

Olen vastikään antamassani toisessa Satakunnan käräjäoikeuden menettelyä koskevassa päätöksessäni (OKV/2160/70/2022, päätös 20.11.2024) arvioinut viivästyksiä käräjänotaarien käsiteltävänä olleissa rikosasioissa. Asiassa ilmeni, että käräjänotaarien rikosasioiden käsittelyn valvonta oli syystä tai toisesta pettänyt käräjäoikeudessa. Käräjäoikeudessa oli aineistosta päätellen ollut myös puutteita työnkulkujen selkeydessä ja niistä ohjeistamisessa. Korostin päätöksessäni muun ohella seuraavaa:

”Toimiakseen tehokkaasti käräjäoikeuden kaltaisen pitkälle erikoistuneen ja vaativaa asiantuntijatyötä tekevän organisaation on perustuttava työnjakoon, asiantuntemukseen ja luottamukseen. Samalla käräjäoikeuden käsittelemillä asioilla on suuri merkitys yhteiskunnassa ja oikeusturvan hakijoiden elämässä. Virheettömyys ei ole realismia,

mutta erilaisilla selkeillä ja toimivilla tarkistus- ja seurantajärjestelmillä virheitä ja vahinkoja voidaan olennaisesti vähentää. Samalla myöskään yksittäisen virkamiehen vastuu ei muodostu kohtuuttomaksi eikä asiakkaiden oikeusturva vaarannu.

Vaikka luottamus onkin toimivan työyhteisön perusedellytys, ei se yksistään riitä. Siihen liikaa nojaamalla vastuu jää liiaksi yksittäisen virkamiehen kannettavaksi ja organisaation toimintaan tulee sattumanvaraisuutta ja epäyhtenäisyyttä. Tarkistus- ja seurantajärjestelmien kehittäminen ja käyttö ovat osa käräjäoikeuden asianmukaista johtamista. --- Tarkistus- ja seurantajärjestelmät eivät kuitenkaan yksistään riitä. Myös esimerkiksi työnkulkujen selkeys ja niistä ohjeistaminen on tärkeää.”

Mainituin tavoin esittämäni huomiot ovat mielestäni olennaisia myös käsillä olevan asiakokonaisuuden arvioinnissa. Huomio kiinnittyy nyt esimerkiksi siihen, että käräjäoikeudessa ei ole ollut ohjeistusta sakonmuuntoasioissa. Eräs selvityksen antanut käräjäsihteeri toteaa nimenomaisesti, ettei hänelle aikoinaan ollut annettu mitään kunnollista perehdytystä/ohjeistusta asiaan. Selvityksen valossa käräjäoikeuden käytännöt sakonmuuntoasioissa eivät ole olleet yhtenäiset, vaan menettelytavat ovat nimenomaisesti vaihdelleet erityisesti käräjäsihteerien välillä. Työnkulkujen selkeydessä on ollut puutteita.

Silmiin pistävää niin ikään on, että käräjäoikeus ei ole asian jälkikäteisessä arvioinnissa kyennyt useissa yksittäisissä tapauksissa selvittämään, miten niissä on käräjäoikeudessa tarkalleen ottaen toimittu. Tämä on olennaisesti vaikeuttanut asiakokonaisuuden jälkikäteistä arviointia.

Kun esimerkiksi ORK:n lähettämiä oikaisupyyntöjä ei ole dokumentoitu tai säilötty käräjäoikeudessa, eikä myöskään käräjäoikeuden tekemien oikaisupäätösten ORK:lle lähettämisestä laadittua lähetettä välttämättä ole säilötty, on tällaisten tapausten tarkempi selvittäminen pitkän ajan kuluttua käytännössä mahdotonta. Näyttäisi lisäksi siltä, että käräjäoikeudessa ei ole ollut mitään seurantaa siitä, miten sakonmuuntorangaistuspäätöksistä ja niiden oikaisupäätöksistä on ilmoitettu ORK:lle, eikä myöskään seurantaa siitä, miten ORK:n lähettämiä oikaisupyyntöjä ja tiedusteluja on käräjäoikeudessa käsitelty.

Satakunnan käräjäoikeuden nykyinen laamanni tuo lausunnossaan esille, että käräjäoikeudessa on puuttunut ohjeistus sakonmuuntoasioissa. Laamannin näkemyksen mukaan ohjeistus on tarpeellinen muun muassa yhtenäisten työtapojen saavuttamiseksi sekä käräjänotaareille että käräjäsihteereille. Yhdyn laamannin näkemykseen. Pidän tämän vuoksi myönteisenä laamannin kertomaa hänen määräyksensä mukaista ohjeistuksen pikaista laatimista. Pidän niin ikään myönteisenä valmisteilla olevaa sakon täytäntöönpanosta annetun lain uudistamista ja sen yhteydessä kaavailtua muuntorangaistuspäätösten sähköistä lähettämistä käräjäoikeuksista ORK:lle (ks. tarkemmin jäljempänä jakso ”Muuntorangaistusprosessin kehittäminen”).

Käräjäoikeuden johdon tulee käräjäoikeuden työtä tehokkaasti johtamalla ja organisoimalla sekä toimintatapoja kehittämällä ja muilla käytettävissään olevilla keinoilla turvata tehtävien lainmukainen suorittaminen. Edellä esitettyjen näkökohtien perusteella ja koska käräjäoikeuden laamannin vastuulla on viime kädessä järjestää käräjäoikeuden toiminta asianmukaiseksi, kohdistan laillisuusvalvonnallisen moitteeni asiassa käräjäoikeuteen ja sen aiempaan laamanniin. Selvytyden vuoksi totean, että tässä päätöksessä käsitellyt tapahtumat ajoittuvat ajankohtaan ennen käräjäoikeuden nykyisen laamannin toimikautta.

ORK:n menettely

Hankitusta selvityksestä

ORK kertoo selvityksessä yleisesti menettelykäytännöistään muuntorangaistusasioiden käsittelyssä. Käräjäoikeudet lähettävät muuntorangaistuspäätökset ORK:een postitse tai sähköpostitse. Päätösten vastaanottaminen on manuaalista. ORK:n Täytäntöönpanopalveluiden postinkäsittelyvuorossa oleva virkahenkilö seuloo päätökset siten, että postinkäsittelijä käsittelee tapaukset, joissa sakot on maksettu kokonaan ennen muuntamista, sekä tapaukset, joissa asiaa ei ole käsitelty haasteessa ilmenneen virheellisuuden vuoksi. Muut kuin välittömästi käsiteltävät muuntorangaistuspäätökset postinkäsittelijä siirtää arkistoon odottamaan päätösten tallentamista täytäntöönpanojärjestelmään (RAJSA). Muuntorangaistusprosessin etenemistä valvotaan ORK:ssa mainitun täytäntöönpanojärjestelmän avulla.

Tietojärjestelmä tekee tarvittaessa haasteelle herätteen ("Onko muunnettu" –lajinen heräte), joka ohjautuu Täytäntöönpanopalveluiden työpinoon. Kyseinen heräte muodostuu täytäntöönpanojärjestelmään sakkoasialle, kun muuntorangaistusasian käsittelypäivästä on kulunut 180 päivää. Heräte ja työpinoon ohjautuminen muodostuvat sakkoasialle niin kauan, kunnes sakkoasiaa koskeva muuntorangaistuspäätös on tallennettu täytäntöönpanojärjestelmään tai mahdollinen virheellinen haaste on poistettu järjestelmästä.

ORK lähettää järjestelmän luoman herätteen tutkimisen jälkeen selvityspyynnön käräjäoikeudelle ("Onko muunnettu"-kysely), jos haastettua sakkoasiaa ei ole maksettu, eikä sitä koskevaa muuntorangaistuspäätöstä ole tallennettu täytäntöönpanojärjestelmään. Kysely uusitaan käräjäoikeuteen kahden kuukauden välein, kunnes muuntorangaistuspäätös on vastaanotettu ORK:ssa tai käräjäoikeus on ilmoittanut muista toimenpiteistä. ORK:n mukaan täytäntöönpanojärjestelmän valvontamekanismi varmistaa automaattisesti sitä, että kaikkia muuntomenettelyyn haastettuja sakkoja koskevat muutospäätökset tulevat täytäntöönpanotaviksi.

ORK toteaa omana näkemyksenään, että käsillä olevan selvityksen kohteena olevat muuntorangaistusasiat on käsitelty ORK:ssa edellä kuvatun toimintatavan mukaisesti eikä asiassa ole

tullut ilmi, että Satakunnan käräjäoikeuden osalta muuntorangaistuspäätösten vastaanottamisessa ja käsittelyssä olisi ollut poikkeamia. ORK katsoo toimineensa sakon täytäntöönpanolain ja -asetuksen mukaisesti kehottaessaan käräjäoikeutta toimittamaan puuttuvat muuntorangaistuspäätökset täytäntöönpanoa varten. ORK on selvityksensä ohessa toimittanut taulukon kirjaan siihen kustakin ORK:n listauksessa luetellusta 77 muuntorangaistusasiasta kannanottonsa Satakunnan käräjäoikeuden näistä esittämiin seikkoihin ja väitteisiin. ORK kiinnittää huomiota siihen, että se oli pyytänyt taulukosta ilmenevällä tavalla useampaan kertaan käräjäoikeutta toimittamaan puuttuvia muuntorangaistuspäätöksiä.

Arviointi

Minulla ei ole perusteita kyseenalaistaa ORK:n kertomaa, että ORK:n listauksessa luetellut muuntorangaistusasiat on käsitelty selvityksessä kuvatus toimintatavan mukaisesti. Pidän tärkeänä ennen kaikkea muuntorangaistusprosessin etenemisen aktiivista valvontaa ORK:ssa. Olennaista on varmistua siitä, että kaikki muuntomenettelyyn haastettuja sakkoja koskevat muutospäätökset tulevat täytäntöönpantavaksi. Koska muuntorangaistuspäätökset monessa tapauksessa lähetetään ORK:een käytännössä kirjepostilla, pidän tärkeänä myös sitä, että muutospäätösten tallentaminen ja muutospäätöksiin liittyvien herätteiden käsittely on ohjeistettu ORK:ssa sen kertomilla aihekohtaisilla ohjeilla.

Käytettävissäni olevassa aineistossa huomioni kiinnittyy kuitenkin eräisiin seikkoihin. ORK kertoo esimerkiksi edellä mainituin tavoin, että ”Onko muunneltu” –kysely uusitaan käräjäoikeuteen noin kahden kuukauden välein, kunnes muuntorangaistuspäätös on vastaanotettu ORK:ssa tai käräjäoikeus on ilmoittanut muista toimenpiteistä. Näin onkin tapahtunut monessa käsiillä olevaan kokonaisuuteen sisältyvässä tapauksessa, mutta ei läheskään kaikissa. Monessa tapauksessa kysely on uusittu huomattavasti harvemmin kuin kahden kuukauden välein.

Huomio kiinnittyy toisaalta siihen, että ORK on kertomansa mukaan yksittäisissä tapauksissa lähettänyt kyselyn käräjäoikeuteen lukuisia kertoja, eikä käräjäoikeus ole ORK:n mukaan vastannut kyselyihin mitään. Käräjäoikeus on kuitenkin monen tapauksen osalta ilmoittanut edellä kuvatuin tavoin selvityksessään, että ORK:n listaukseen sisältynyt muuntorangaistuspäätös on aikoinaan lähetetty käräjäoikeudesta ORK:een käytännön mukaisesti kirjepostilla varsin pian päätöksen tekemisen jälkeen. Mikäli ORK tällaisessa tapauksessa kahden kuukauden välein vain uudistaa saman kirjallisen kyselyn käräjäoikeuteen, lienee vaarana, että käräjäoikeus ei lainkaan reagoi tällaisiin samaa asiaa koskeviin toistuviin kyselyihin, kun sen mukaan päätös on jo lähetetty ORK:een.

Minulla ei käytettävissäni olevan aineiston perusteella kuitenkaan ole perusteita todeta ORK:n menetelleen asiakokonaisuudessa sakon muuntorangaistuspäätöksiä koskevien säännösten vastaisesti tai muutoinkaan toimenpiteitäni edellyttävällä tavalla.

Muuntorangaistusprosessin kehittäminen

Olen edellä tuonut esille niitä ongelmia, jotka liittyvät sakon muuntorangaistuspäätösten ja niitä koskevien oikaisupäätösten lähettämiseen käräjäoikeudesta ORK:een manuaalisesti kirjepostilla. Yhdyn tämän vuoksi ORK:n selvityksessä esitettyyn näkemyksen, että muuntorangaistusasioiden käsittelyn digitalisointi Syyttäjälaitoksessa, tuomioistuimissa ja Rikosseuraamuslaitoksessa sekä tietojärjestelmien välisten integraatioiden toteuttaminen tietojen siirtämiseksi viranomaisten välillä tehostaisi muuntorangaistusasioiden käsittelyä merkittävästi ja vähentäisi inhimillisten virheiden mahdollisuutta asioiden käsittelyssä.

Oikeusministeriö on vuonna 2021 asettanut työryhmän sakon täytäntöönpanosta annetun lain uudistamiseksi ([oikeusministeriön hanke OM032:00/2021](#)). Työryhmä on maaliskuussa 2024 luovuttanut mietintönsä, joka koostuu luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle sakon ja muiden omaisuuteen kohdistuvien seuraamusten täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. Mietintö on ollut lausuntokierroksella, joka on päättynyt elokuussa 2024.

Työryhmä ehdottaa mietinnössään, että sakon täytäntöönpanosta annettu laki uudistettaisiin kokonaisuudessaan. Työryhmän mielestä keskeisin ongelma nykyisessä sakon muuntorangaistusmenettelyssä on asioiden käsittelyn manuaalisuus. Työryhmä tuo esimerkiksi esille, että tuomioistuimen ratkaisua muuntorangaistusasioissa ei voida toimittaa ORK:een suoraan tietojärjestelmästä. Työryhmän näkemyksen mukaan tietojärjestelmien puutteet aiheuttavat paitsi runsaasti viranomaistyötä myös erilaisia oikeusturvaongelmia. Mietinnössä kuvatussa ORK:n täytäntöönpanotietojärjestelmän (Rajsa) uudistamishankkeessa on tarkoitus parantaa tietojen automaattista siirtoa viranomaisten välillä. Tietojärjestelmä uudistuksessa on tarkoitus toteuttaa viranomaisten välinen tiedonvaihto sähköisesti ja luopua manuaalisesta käsittelystä. Muuntorangaistuksen määräämistä varten tarvittavien asiakirjojen toimittaminen ORK:sta syyttäjälle ja tuomioistuimelle ja tuomioistuimen ratkaisun toimittaminen ORK:lle on tarkoitus toteuttaa tietojärjestelmissä. Lisäksi uudistetun sakon täytäntöönpanolain mukaan tuomioistuimen tulisi ilmoittaa ORK:lle muuntorangaistuspäätöksestä samalla tavalla kuin muistakin ORK:lle täytäntöön pantaviksi tulevista ratkaisuistaan. (Ks. [työryhmän mietintö s. 11, 32-33, 60 ja 94](#))

Pidän työryhmän mainituin tavoin esittämiä seikkoja sakon muuntorangaistusmenettelyyn liittyvän manuaalisen käsittelyn aiheuttamista ongelmista huomion arvoisina. Käräjäoikeuden tekemien muuntorangaistuspäätösten ja niitä koskevien oikaisupäätösten lähettämiseen kirjepostilla liittyy edellä tässä päätöksessä mainituin tavoin epävarmuustekijöitä ja oikeusturvaongelmia, jotka olisivat vältettävissä sähköisellä lähettämällä suoraan tietojärjestelmästä. Tällainen päätösten sähköinen lähettäminen olisi ennen kaikkea toimittamistavaltaan varmempi ja lähettämisen jälkikäteisen todentamisen kannalta aukottomampi.

Toimenpiteet

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan, jos virkamies, julkis-yhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan tarvetta syytteen nostamiseen. Huomautus voidaan antaa myös viranomaiselle tai muulle yhteisölle.

Satakunnan kärjäoikeudessa on tapahtunut laiminlyöntejä sakon muuntorangaistusasioiden käsittelyssä, minkä seurauksena muuntorangaistukset ovat osin jopa rauenneet. Tässä päätöksessä esittämäni perusteella annan kärjäoikeudelle ja päätöksessä käsiteltyjen tapahtumien aikana kärjäoikeudessa toimineelle laamannille valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentissa tarkoitetun huomautuksen.

Päätökseni lähetetään tiedoksi Oikeusrekisterikeskukselle.

Muuntorangaistusprosessin kehittämisestä lausutun vuoksi päätökseni lähetetään tiedoksi myös oikeusministeriölle sekä tuomioistuinten tietojärjestelmien ylläpidosta ja kehittämisestä vastaavalle Tuomioistuinvirastolle.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Osastopäällikkö
Esittelijäneuvos

Markus Löfman